

Den flerkulturelle skolen

Om opplæring for språklige minoriteter

Lover og regelverk

Læreplaner med
veiledninger

Kartleggingsverktøy

Læringsressurser

Idehefte til arbeid
med språklig
mangfold

Innledning

Det snakkes over to hundre språk i Norge. Dette er en ressurs det er viktig å ta vare på og videreutvikle. Istedenfor å overse den språklige kompetansen som de flerspråklige elevene kommer til skolen med, kan denne ressursen benyttes til det beste for alle elever. Ved å gi flerspråklighet anerkjennelse, vil det kunne øke alle elevers interesse og motivasjon for å lære flere språk.

Vi lever i et flerspråklig samfunn i en verden som preges av økt mobilitet og samkvem på tvers av landegrensene. Det innebærer at Norge trenger mange mennesker med gode språkferdigheter. I strategiplanen "Språk åpner dører" er det overordnede målet å bedre ferdigheter i flere fremmedspråk i tillegg til å skape økt interesse og motivasjon for språkopplæring.

Å anerkjenne flerspråklighet vil dessuten gi flerspråklige elever en tro på at deres erfaringer er verdifulle. En slik bevissthet er et godt utgangspunkt for videre læring og føre til ønske om deltakelse i samfunnet. Dersom elever opplever at deres erfaringer betyr noe for andre, gir det en tillit til at man har noe å bidra med. Det øker motivasjonen for å delta i skolen og samfunn. Ved å etterspørre den kompetansen

alle elevene har, skaper det en tillit til at ulike erfaringer betyr noe i fellesskapet.

Alle elever i norsk skole skal utdannes til å virke i et flerkulturelt samfunn og i en flerspråklig globalisert verden. Dermed er det nødvendig å lære mest mulig om hva det innebærer å være medborger i et flerkulturelt samfunn. Ved å benytte seg av alle elevers bakgrunn i opplæringen vil alle elevene få et utvidet perspektiv og være godt rustet til deltakelse i samfunnet.

Hva sier opplæringsloven om rettighetene til minoritetsspråklige elever?

Rett til tilpasset opplæring

Alle elever, både i grunnskolen og videregående opplæring, skal ha tilpasset opplæring, jf. opplæringsloven § 1-3.

Elever i grunnopplæringen med annet morsmål enn norsk og samisk, har etter opplæringslovens § 2-8 for grunnskolen og § 3-12 for videregående opplæring (og i privatskoleloven § 3-5), rett til særskilt språkopplæring.

Opplæringsloven § 2-8 gjelder grunn-

skolen og har følgende ordlyd:

Særskild språkopplæring for elever frå språklege minoritetar

Elevar i grunnskolen med anna morsmål enn norsk og samisk har rett til særskild norskopplæring til dei har tilstrekkeleg dugleik i norsk til å følge den vanlege opplæringa i skolen. Om nødvendig har slike elevar også rett til morsmålsopplæring, tospråkleg fagopplæring eller begge delar. Morsmålsopplæringa kan leggjast til annan skole enn den eleven til vanleg går ved. Når morsmålsopplæring og tospråkleg fagopplæring ikkje kan givast av eigna undervisningspersonale, skal kommunen så langt mogleg leggje til rette for anna opplæring tilpassa føresetnadene til elevane.

Opplæringsloven § 3-12 gir tilsvarende rett til elever i videregående opplæring.

Enkeltvedtak

Når kommune/fylkeskommune tar stilling til elevens rett til særskilt språkopplæring etter opplæringsloven § 2-8 eller § 3-12 eller etter privatskoleloven § 3-5, er vedtaket et enkeltvedtak etter forvaltningsloven § 2. Det betyr at elevens foresatte eller eleven selv (alt etter elevens alder) kan klage på vedtaket til Fylkesmannen (hvis eleven går

i grunnskolen)/ til fylkeskommunen (hvis eleven går i videregående opplæring).

Kartlegging av norskferdigheter

F.o.m. 1.08.09 ble det innført et tillegg til opplæringsloven § 2-8 og § 3-12 og privatskoleloven § 3-5 om kommuners og fylkeskommuners plikt til å gjennomføre reelle kartlegginger av norskferdigheter. Tillegget i § 2-8 sier:

Kommunen skal kartleggje kva dugleik elevane har i norsk før det blir gjort vedtak om særskild språkopplæring. Slik kartlegging skal også utførast undervegs i opplæringa for elevar som får særskild språkopplæring etter føresegna, som grunnlag for å vurdere om elevane har tilstrekkeleg dugleik i norsk til å følge den vanlege opplæringa i skolen.

§ 3-12 i opplæringsloven og § 3-5 i privatskoleloven gir fylkeskommunen/kommunen tilsvarende plikt i forhold til videregående opplæring og private skoler.

Videregående opplæring

I tillegg til at elever i videregående opplæring har rett til særskilt språkopplæring (iht. § 3-12 i opplæringsloven) har de (iht. § 3-1 femte ledd) rett til

videregående opplæring i inntil to år ekstra når eleven treng det i forhold til opplæringsmåla for den enkelte.

Dersom søkeren ikke blir tatt inn til videregående opplæring fordi han ikke oppfyller vilkårene, vil han imidlertid kunne ha rett til grunnskoleopplæring for voksne, jf opplæringsloven § 4A-1.

Voksenopplæring

Opplæringslovens kapittel 4A Opplæring spesielt organisert for voksne – har ingen særskilte bestemmelser for språklige minoriteter. I § 4A-12 om tilpasset opplæring – er det imidlertid understreket at Opplæringslovens § 1-3 gjelder tilsvarende for opplæring etter kapittel 4A.

Læreplaner og læringsressurser for flerspråklige elever

For elever som omfattes av opplæringslovens § 2-8 eller § 3-12 er det utarbeidet læreplaner i grunnleggende norsk og i morsmål. Til disse læreplanene er det utarbeidet veiledninger og kartleggingsmaterieil.

Læreplan i grunnleggende norsk for språklige minoriteter

Læreplanen er en overgangsplan for elever fra språklige minoriteter som får

sin begynneropplæring i norsk når de begynner på skole i Norge. Elevene følger planen inntil de har ferdigheter gode nok til å følge opplæringen etter læreplan i norsk. Opplæringen etter denne læreplanen skal fremme tilpasset opplæring i henhold til gjeldende bestemmelser i opplæringsloven og ivareta språklige minoriteters behov for særskilt norskopplæring.

Planen kan brukes både i grunnskolen, i videregående opplæring og i grunnskoleopplæring for voksne.

Skoleeier/skolen velger om den særskilte norskopplæringen skal gis etter læreplanen i grunnleggende norsk for språklige minoriteter eller i form av særskilt tilpassing innenfor den ordinære læreplanen i norsk.

<http://www.udir.no/grep/Lareplan/?laereplanid=431050>

Kartleggingsmaterieil Språkkompetanse i grunnleggende norsk

I bestemmelse om vurdering i læreplanen heter det: "Det er utarbeidet kartleggingsverktøy i tilknytning til læreplanen. Når elevene har nådd målene i læreplanens nivå 3, skal de følge ordinær norskopplæring og bli vurdert i samsvar med denne. Det gis derfor ikke vurdering med karakter." Kartleggings-

materiellet består av tre deler. Den første delen er en språkbiografi som inneholder en beskrivelse av elevens samlede språkkompetanse. Del to er et kartleggingsverktøy som inneholder både nivåbeskrivelser og skjemaer som skal brukes for å dokumentere elevens norskspråklige ferdigheter på ulike områder. Del tre er en språkmappe der elevenes språkkompetanse kan dokumenteres. Dette materialet skal hjelpe skolen med å vurdere når eleven er i stand til å følge og ha utbytte av opplæringen etter læreplan i norsk, og skal fungere som en støtte for beslutning om overgang til denne læreplanen.

http://www.udir.no/upload/Kartleggingsprover/UDIR_Kartleggingsmaterieell_bm_301007.pdf

Læreplan i morsmål for språklige minoriteter

Læreplanen kan brukes både i grunnskolen og innen videregående opplæring. Opplæringen etter denne læreplanen skal sammen med læreplanen i grunnleggende norsk fremme tilpasset opplæring i henhold til gjeldende bestemmelser i opplæringsloven. Det følger av premissene for morsmålsopplæringen at læreplanen i morsmål for språklige minoriteter er en overgangsplan som bare skal nyttes til elevene kan følge opplæring etter den ordinære

re læreplanen i norsk. Læreplanen er nivåbasert, aldersuavhengig og gjelder for elever med ulik alder og erfaringsbakgrunn. <http://www.udir.no/grep/Lareplan/?laereplanid=432536>

Det er utarbeidet *veiledninger* til læreplanene i grunnleggende norsk og morsmål for språklige minoriteter.

Veiledning til læreplanen i grunnleggende norsk for språklige minoriteter <http://www.hio.no/Enheter/NAFO/Laereplaner/Veiledning-til-laereplan-i-grunnleggende-norsk-for-spraaklige-minoriteter>

Veiledning til læreplan i morsmål for språklige minoriteter

<http://www.hio.no/Enheter/NAFO/Laereplaner/Veiledning-til-laereplanen-i-morsmaal-for-spraaklige-minoriteter>

Kartleggingsressurser utarbeidet av NAFO

Kartlegging av skolefaglige ferdigheter hos nyankomne minoritetsspråklige ungdommer

Kartleggingen skal kartlegge skolebakgrunn og skolefaglige ferdigheter. Hensikten med kartleggingsverktøyet er at det kan bidra til å gi den enkelte elev en bedre tilpasset opplæring og muligheter til videre skolegang og gjennomføring av denne.

Kartleggingen er tredelt:

Første del skal gi informasjon om skolebakgrunnen, hva var undervisnings-språket, hvor langt er et skoleår, hvor mange år tar det å fullføre grunnskolen, pedagogiske tradisjoner, fag og fagsammensetning. Videre kartlegges elevens øvrige ferdigheter og erfaringer, herunder språkkompetanse, arbeids-erfaringer, samt kunnskaper og ferdigheter tilegnet utenfor opplærings-institusjoner.

Den andre delen skal gi informasjon om kunnskap innen fagene engelsk, naturfag, samfunnsfag og matematikk, samt ferdigheter i å benytte pc som et hjelpemiddel og arbeidsredskap. Disse fagene er plukket ut fordi de utgjør basisfagene i grunnopplæringen.

Den tredje delen består av en kort kartlegging som skal vise om eleven kan lese og skrive på morsmålet eller et andrespråk. Det vises til prøver for avkodingsferdigheter og forståelse av enklere tekst på 12 forskjellige morsmål i tillegg til at det er utviklet en prøve for ordavkodning og forståelse på setnings- og tekstnivå på somali, engelsk, karen og norsk.

<http://www.hio.no/Enheter/NAFO/Kartleggingsmaterieill/Kartleggingsmaterieill-nyankomne-minoritetsspraaklige-ungdommer>

Kartlegging av leseferdighet på ulike morsmål

Det er utarbeidet kartleggingsprøver for avkodingsferdigheter og forståelse av enklere tekst på 12 forskjellige morsmål. Kartleggingsprøver som tidligere er laget av Lesesenteret i Stavanger, har dannet mønster for prøvene. Prø-

 Utdanningsdirektoratet

Kartleggingsmaterieill

Kartlegging av skolefaglige ferdigheter hos nyankomne minoritetsspråklige ungdommer

vene og en lærerveiledning for andre og tredje trinn i grunnopplæringen foreligger nå på følgende språk: Albansk, Arabisk, Kurdisk (sorani), Persisk (farsi), Polsk, Somali, Spansk, Tamil, Thai, Tyrkisk, Urdu, Vietnamesisk.

Det skal videre komme prøver på russisk og kurdisk kurmanci. På fjerde eller femte trinn er det utviklet en kartleggingsprøve med lærerveiledning på tre språk: albansk, somali og tyrkisk. Prøvene kan brukes overfor eldre elever, men da må læreren ta i betraktning hvor mye leseopplæring eleven har hatt på morsmålet.

Prøvene kan bestilles via <http://bestilling.utdanningsdirektoratet.no/>

Idehefte for kulturelt mangfold

NAFO har utarbeidet et idehefte som setter søkelys på hvordan språklig og kulturelt mangfold kan benyttes som en berikelse for alle elever i grunnskolen. I heftet presenteres ideer til hvordan det språklige og kulturelle mangfoldet kan synliggjøres på skolen og i klasserommet. Videre gis det ideer til hvordan mangfoldet kan benyttes i tilknytning til de grunnleggende ferdighetene og innenfor de forskjellige fagene.

Idehefte

Språklig og kulturelt mangfold – en ressurs i opplæringen

Det finnes mange gode eksempler på slikt arbeid rundt omkring i landet. I dette heftet er noen av disse ideene samlet, men NAFO vil gjerne ha med flere! Heftet skal oppdateres minst en gang i året, og dere vil da være sentrale bidragsytere.

<http://www.hio.no/Enheter/NAFO/Ressursbank/Idehefte.-Spraklig-og-kulturelt-mangfold-en-ressurs-i-opplaeringen>

Brosjyren er utarbeidet av NAFO (Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring). For mer informasjon om NAFO se www.hio.no/nafo

Kolstadgata 1
Postboks 2924 Tøyen
0608 OSLO
Telefon 23 30 12 00
Telefaks 23 30 12 99
www.utdanningsdirektoratet.no

NAFO
Nasjonalt senter for fler-kulturell opplæring

Postboks 4, St.Olavs plass
0130 Oslo
Besøksadresse: Wergelandsveien 27
tlf. 22 45 22 82
nafo@hio.no